

ศึกษากระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยองในอำเภอแม่จันจังหวัดเชียงราย

A STUDY OF THE PROCESS OF INHERITING BUDDHIST CULTURE OF YONG PEOPLE IN MAE JAN DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

พระอธิการจำลอง สุเมโธ (ทุนภาค)

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยโครงการ “ศึกษากระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย” งานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษากระบวนการ สืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย และ 3) วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้การดำเนินการวิจัยเพื่อชุมชน (Community base research) ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย การอพยพของคนยองเข้าสู่เมืองเชียงราย เริ่มต้นในรัชกาลที่ 3 ได้มีการจัดตั้งเมืองเชียงรายขึ้นให้เป็น บ้านเมืองขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นกำลังช่วยเหลือเชียงใหม่อีกครั้งจากพม่า การอพยพเข้าสู่เมืองเชียงราย มี 4 อำเภอที่มีชาวยองอาศัยมากที่สุดก็คืออำเภอแม่จัน กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมคนยองที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งวิถีวัฒนธรรมของคนยองที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยองให้มีความเข้มแข็งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ชาตัพญญอง, การสืบสาน, กระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมคนยอง, การสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยอง

ABSTRACT

The study entitled “A Study of the Process of Inheriting Buddhist Culture of Yong People in Mae Jan District, Chiangrai province” aimed to (1) study the Tai Yong’s background and way of life in Chiangrai, to (2) investigate the process of inheriting Buddhist cultural way of life, and to (3) analyze Buddhist cultural way and Yong’s social network. This is a qualitative research conducted in community-based- research. Findings revealed the migration of the Yong to Chiangrai began in the reign of King Rama III. The city of Chiang Rai was revived to support Chiangmai from Burmese invasion. The immigrants to Chiangrai scattered in four districts. A large number of Yong population is found in Mae Chan district. The process of inheriting the Buddhist culture of the Yong people in Chiangrai from the past to present has been inherited through hereditary traditions and culture from the ancestors to generations. Yong’s cultural way of life related to Buddhism has played an important role in structuring the strong social network of the Yong people from past to present.

Keywords: Yong ethic, inheritance, Process in inheriting Yong's cultural way, structuring social network of Yong people

บทนำ

การเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูนของกลุ่มชาวยอง เป็นการยกเข้ามาทั้งโครงสร้างทางสังคม ประกอบด้วยเจ้าเมือง บุตรภรรยา ญาติพี่น้อง ชุนนาง พระสงฆ์ ตลอดจนไพร่พลจำนวนมาก ในระหว่างปี พ.ศ. 2348-2356 (แสง มาละแซม, 2544) การตั้งถิ่นฐานของคบจากเมืองยองมักกระจุกตัวตามบริเวณที่ราบฝั่งแม่น้ำ หรือที่ราบลุ่มเพื่อประโยชน์ทางเกษตร และเป็นแหล่งอาหาร หมู่บ้าน หรือห่างไกลออกไปตามสภาพภูมิประเทศและความจำเป็นในการประกอบอาชีพบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านหลักเหล่านี้ ได้แก่ บนฝั่งแม่น้ำกวง มีบ้านเวียงยอง บ้านตอง บ้านยู บ้านหลวย บ้านวังโฮ บ้านหลุก บ้านสันดอนรอม เป็นต้น บนฝั่งแม่น้ำปิง มีบ้านริมปิง บ้านปาม่วง (ประตูป่า) บ้านหลุก บ้านห้วยยาง บ้านบัว บ้านบาน เป็นต้น บนฝั่งแม่น้ำทา มีบ้านป่าซาง บ้านฉางข้าวน้อย บ้านแซม บ้านสะปุง บ้านห้วย บ้านดอน เป็นต้น พ.ศ. 2386 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการจัดตั้งเมืองเชียงรายได้และฟื้นฟูให้เป็นบ้านเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นกำลังช่วยเหลือเชียงใหม่ในการปกป้องภัยจากพม่า โดยมีฐานะเป็นเมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่ พระเจ้ามหาโกตรประเทศ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ได้ให้ญาติพี่น้อง อันมีเจ้าหลวงธรรมลังกาเป็นเจ้าเมืองเชียงรายได้ เจ้าอนุเรือนเป็นพระยาอุปราช เจ้าคำแสนเป็นพระยาราชวงศ์ เจ้าชายสาม เจ้าภูเกียง เป็นพระยาราชบุตร และพระยาบุรีรัตน์ ราษฎรที่ถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองขึ้นของพม่า ในสมัยเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง พร้อมทั้งด้วยพ่อค้าที่เป็นคนพื้นเมือง คือ เมืองเชียงตุง เมืองพยาก เมืองเลน และเมืองสาด ประมาณ 1,000 ครอบครัว มาสร้างบ้านเมือง เมืองเชียงรายได้ในยุคนี้นี้ได้มี การก่อกำแพงสร้างประตูเมืองต่าง ๆ เพิ่มเติมในส่วนที่เคยเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่สมัยพระยามังรายให้เป็นเมืองพันมิตรดินอาณาเขต มีสะดือเมืองอยู่ที่วัดจันทโลก (ปัจจุบัน คือ วัดกลางเวียง) ในสมัยนั้นเมืองเชียงใหม่มิชื่อว่า เมืองรัตนดิงสาวกินบุรี การปกครองเมืองเชียงรายได้ในฐานะเป็นเมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่ สมัยนั้นคณะปกครองที่มาปกครองเมืองเชียงรายได้ประกอบด้วย เจ้าหลวง (มีฐานะเป็นเจ้าเมือง) และมีผู้ช่วยอีก 4 ตำแหน่ง คือ พระยาอุปราช พระยาราชวงศ์ พระราชบุตร พระยาบุรีรัตน์

พ.ศ. 2413 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ มีใบบอกขอราชการไปยังกรุงเทพฯ ว่า พม่า ลื้อ จีน เมืองเชียงตุง ประมาณ 300 ครอบครัว มาอยู่ที่เมืองเชียงแสนและตั้งตัวเป็นอิสระไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของไทย จึงให้อุปราชแต่งคนไปว่ากล่าวให้ถอยจากราชอาณาจักร ถ้าอยากตั้งอยู่ให้อยู่ในบังคับบัญชาเมืองเชียงรายได้และเมืองเชียงใหม่แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะพวกนั้นไม่ยอมออกไป พ.ศ. 2417 เจ้าอินทวิไชยานนท์ เจ้านครเชียงใหม่เกณฑ์กำลังจากเมืองเชียงใหม่ นครลำปาง เมืองลำพูน ไผ่ไพร่พลทั้งสิ้น 4,500 คน ยกจากเมืองเชียงใหม่มาเชียงรายได้และเชียงแสนไล่ต้อนพวกนั้นออกจากเมืองเชียงแสน จึงทำให้เมืองเชียงแสนเป็นเมืองร้างไประยะหนึ่ง จวบจนถึงปี พ.ศ. 2423 จึงได้ให้เจ้าอินด๊ะ บุตรบุญมา (เจ้าบุญมาเป็นน้องของเจ้ากาวิละ เจ้านครเชียงใหม่) เจ้าผู้ครองเมืองลำพูน เป็นหัวหน้านำราษฎรเมืองลำพูน เมืองเชียงใหม่ ประมาณ 1,500 ครอบครัว ขึ้นมาตั้งรกรากปักขังตั้งถิ่นอยู่เมืองเชียงแสน นับเป็นการสร้างบ้านแปงเมืองครั้งใหญ่ของเมืองเชียงแสน กลุ่มผู้อพยพมารุ่นแรกได้ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่เรียงรายตามแม่น้ำคำ ตั้งแต่บ้านคำ บ้านห้วยน้ำราก จนถึงเขตเมืองเชียงแสน ตลอดถึงบ้านกวีานบุญเรือง ในเขตประเทศลาว ในปัจจุบัน ต่อมาเจ้าอินด๊ะได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น พระยาราชเดชดำรง เจ้าเมืองเชียงแสน สมัยนั้นการปกครองล้านนาเฉพาะมณฑลพายัพเหนือ มีเจ้าเมืองบริเวณประจำหัวเมืองต่าง ๆ 4 หัวเมือง คือ พระยาประเทศอุดรทิศ เจ้าเมืองพะเยา พระยามหิทธิวงศา เจ้าเมืองฝาง พระยารัตนเขตต์ เจ้าเมืองเชียงรายได้ และพระยาราชเดชดำรง

เจ้าเมืองเชียงแสน

จากประวัติศาสตร์ดังกล่าว ส่งผลให้ชาวยองที่อพยพจากลำพูนมาตั้งหลักปักฐานในจังหวัดเชียงราย มีการนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาตั้งแต่เมืองยอง สุ่จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงราย ชาวยองจึงมีวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของชาวยอง ซึ่งถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีทางทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านพิธีกรรม ประเพณีและเทศกาลทางพระพุทธศาสนา ในการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนชาวยองที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางมงคลวิถีจนนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ การประพฤติปฏิบัติและการกระทำกิจกรรมที่สืบทอดต่อๆ กันมาในวิถีชีวิตและสังคมของชุมชนนั้นๆ ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิต และประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาเช่น วันพระวันเข้าพรรษาวันออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ แห่เทียนพรรษา เทศน์มหาชาติ ประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ สืบชะตา การบวชนาค บังสุกุล บายศรีสู่ขวัญ และประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น พิธีไหว้ครูทำขวัญข้าว สู่ขวัญควาย เป็นต้น

วิถีวัฒนธรรมชาวยองเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข ซึ่งเกิดจากพลังศรัทธาแห่งการอุทิศเพื่อจรรโลงวิถีวัฒนธรรมพุทธและพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม สิ่งเหล่านี้คือ พลังแห่งการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน ที่ร่วมกันหล่อหลอมจนเป็นวัฒนธรรมคนยองที่เข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงมุ่งเน้นในด้านกระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธเป็นสิ่งที่คู่มากับสังคมของคนยอง ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของความเป็นยอง และเป็นมรดกที่สำคัญซึ่งเป็นความภูมิใจ แสดงถึงศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนยองทุกคนต้องร่วมใจอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่สืบสานวัฒนธรรมที่ดั่งามนี้สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อวิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยองในอำเภอแม่จัน จังหวัด

เชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ผู้วิจัยจะทำการศึกษากระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยองในจังหวัดเชียงราย โดยมุ่งเน้นศึกษาประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตของคนยองเชิงพุทธ กระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยอง และวิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยอง ในพื้นที่ชุมชนของตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ด้านพื้นที่ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต คือ ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล : ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ มี 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ในพื้นที่ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 3 รูป

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 9 ท่าน

กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุของคนยองตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 9 ท่าน

ผลการศึกษา

การสร้างเครือข่ายทางสังคมในชุมชน ต้องเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมของชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี

วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยอง

วัฒนธรรมชาวยองเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และมีการสืบทอดมายาวนาน ชาวยองมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายตามธรรมชาติ มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งวัฒนธรรมชาวยองได้สร้างความสามัคคี ความสุข และความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาวยองตลอดมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อเริ่มตั้งหลักปักฐานและสร้างวัดได้แล้ว ชาวยองจะทำการเฉลิมฉลอง ทั้งการฉลองหมู่บ้านหรือฉลองวัด ตามวัฒนธรรมที่ตนพกติดตัวมา เมื่อก่อนวัฒนธรรมและประเพณีมากมายของชาวยองเป็นที่รู้จักเฉพาะกลุ่มในวงแคบ ๆ จนเมื่อกระทั่งการท่องเที่ยวจากส่วนกลางและนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่นิยมหาประสบการณ์ ก็เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในส่วนของวัฒนธรรมมากมายที่ทุกคนประทับใจและรอเข้าร่วมเมื่อถึงช่วงเวลาของประเพณี นั้นๆ เช่นเดียวกับชาติพันธุ์ อื่น ๆ ประเพณี วัฒนธรรมของชาวยองจะอิงอยู่กับการเกษตรและศาสนา กิจกรรมต่างๆ เริ่มต้นในช่วงหลังวันออกพรรษาเป็นต้นไป เช่น การตานก๋วยสลาก การตานฉลากย้อม งานยี่เป็งหรืองานลอยกระทง ตานข้าวใหม่ (แสง มาละแซม, 2554)

วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนยอง

วิถีวัฒนธรรมคนยอง เกิดจากความเชื่อดั้งเดิม และพระพุทธศาสนาที่เคารพนับถือในมาตราบถึงปัจจุบัน ได้ผ่านการหล่อหลอมสืบทอด ผ่านกระบวนการทางความคิด ปรัชญา และกาลเวลามายาวนานนับตั้งแต่มีการสถาปนาชนชาติของตัวองขึ้น จากการศึกษาพบว่า เดิมชาวยองมีความเชื่อเคารพนับถือในพลัง อำนาจลี้ลับ จากธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร ทุ่งนา ภูเขา หมู่บ้าน ฯลฯ โดยเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นที่สถิตของวิญญาณทรงฤทธิ์ มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้แสดงผ่านอย่างเคารพ โดยผ่านพิธีกรรม มีการอ่อนน้อม บวงสรวง บูชา เช่นไหว้ เป็นต้น ในการศึกษาบทนี้จะได้วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมของคนยอง ใน 2 ด้าน ดังนี้ 1. วิถีวัฒนธรรมทางภาษา 2. วิถีวัฒนธรรมประเพณี

วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมทางภาษา

ชาวไทยยอง หรือ ชาวไทลื้อมีภาษาใช้เป็นของตนเอง และมีความแตกต่างที่จัดเป็นภาษาหนึ่งในภาษาตระกูลไท ทั้งเรื่องเสียง คำ และประโยค แต่ไม่มากจนเป็นภาษาคนละกลุ่ม จึงจัดภาษาไทลื้อ ไทยกลาง ในภาคเหนือไว้ในกลุ่มเดียวกันภาษาไทลื้อและไทยยอง มีภาษาคัลลายคลึงกันมากทั้งในเรื่องเสียง คำและประโยค จะแตกต่างกันในระดับที่เป็นภาษาย่อยของกันและกัน เช่น บิน แดง ดาว ภาษาไทลื้อจะออกเสียงว่า บิน แดง ดาว ภาษายองจะอ่านออกเสียง บิน แดง ดาว

ลักษณะทั่วไปของภาษายอง เป็นคำโดดเช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นอื่นๆ มีหน่วยเสียงทั้งหมดรวมกัน 43 หน่วยเสียง คือ หน่วยเสียงพยัญชนะ 19 หน่วยเสียง เสียงสระ 18 และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 เสียง ภาษายองไม่มีสระประสม หน่วยเสียงตรี (Hightone) จะมีระดับเสียงต่ำกว่าหน่วยเสียงตรีของภาษาล้านนา และภาษาไทยกลาง โดยทั่วไป ไม่มีหน่วยเสียงและใช้เช่นเดียวกับภาษาล้านนา เสียงสามัญ (Midtone) ในวลีหรือประโยคถ้าเกิดหลังคำที่มีเสียงเอก เสียงตรี และเสียงจัตวา เสียงสามัญจะเปลี่ยนระดับเสียงเป็นเสียงสูง เกือบจะเป็นเสียงตรีไปทันที ถือเป็น

เอกลักษณ์ของภาษานี้โดยแท้ และเสียงพูด โดยทั่วไปจะขึ้นจมูกมากกว่าภาษาถิ่นไทยล้านนา และบางหน่วยคำ (โดยเฉพาะคำปฏิเสธ) เสียงจะขึ้นจมูกหมด เช่นเดียวกับภาษาถิ่นล้านนา (ดร.สุพัตรา จิรนนทนารณ์, 2541)

เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของของจังหวัดเชียงรายที่เด่นชัดที่สุดคือ ภาษายอง แต่ภาษายองในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปและมีแนวโน้มที่จะถูกลืมหรือเลือนหายไปในกลุ่มคนรุ่นใหม่ แต่ยังมีผู้ใช้ภาษายองเฉพาะผู้ใหญ่ และคนแก่ที่พูดภาษายอง เด็กและเยาวชนจะไม่พูดหรือพูดไม่เป็น สภาพที่เห็นชัดขึ้นเรื่อยๆ คือ ชาวยองไม่พูดของ แม่พูดคำเมือง แต่พูดภาษาไทยกลางแทน

ภาษายอง ซึ่งเป็นภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ สำเนียงแปลก แตกต่างจากภาษาคำเมือง ปัจจุบันยังมีคนยอที่ยังรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาเอาไว้ เช่น อ.ป่าซาง อ.บ้านธิ จังหวัดลำพูน ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย

สำเนียงภาษายองเป็นสำเนียงเสียงสูงถือว่าเป็นสำเนียงภาษากลางของชาวไทลื้อ คือ เป็นภาษาของชาว เชียงรุ่ง เป็นสำเนียงที่พูดซ้ำและฟังดูสุภาพ มักมีคำว่า “เจ้า” ต่อท้ายเหมือนคนล้านนา สำเนียงนี้เป็นสำเนียงที่ใช้ใน บริเวณสิบสองปันนาตอนกลาง และตะวันตกของสิบสองปันนาครอบคลุมถึงรัฐฉาน ประเทศพม่า ประกอบด้วย (เมืองยอง, เมืองห้วย, เมืองยู้, เมืองเชียงลาบ, เมืองเลน, เมืองพะยาก และเมืองโฮ) เลยมายังประเทศลาวแถบเมือง สิงห์ (เชียงทอง), เชียงแขง, เวียงภูคา, บ่อแก้ว, ไชยบุรี, เชียงฮ่อน, เชียงลม และหงสา โดยมีสำเนียงจะออกกลางๆ การผันสำเนียงเสียงจะอยู่ในระดับกลางๆ ขึ้นๆ ลงๆ ค่อนข้างน้อย แต่มักตัดคำพูดควบกันให้สั้นลง และมักเอื้อน เสียงพูดหรือลากเสียงยาว ภาษาชาวไทลื้อกลุ่มนี้พูดกันมากในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ เชียงราย น่าน (นับแต่ ตำบลยม อำเภอท่าวังผา, อำเภอปัว ขึ้นไปจนถึงเมืองเงิน และหลวงพระบาง, เมืองสิงห์ของประเทศลาว)

ตัวอย่างสำเนียงและความหมายทางภาษาชาวยอง ก็คล้ายภาษาชาวเหนือหรือชาวล้านนา จะมีระดับที่ ต่างกัน ได้แก่ เหมือน คล้าย เพี้ยนนิดหน่อย และไม่เหมือน เช่น “ทิด” เรียกว่า “หนาน” ชื่อ ผู้ชาย นิยม ใหม่จ้อย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551) คำ ปัน คำ น้อย เมือง กุย วอน ปิง จัน สี ๗๗๗ นามสกุล สมฤทธิ คำพิระ บุญยัง กาวีละ ไชยลังการณ, ลือชา ๗๗๗ ชื่อผู้หญิง ก็จะใช้ แสง เงิน คำ เกียง นวล วัน ดี ถ้าเป็นสิ่งของ เช่น ไม้ขีดไฟ กับไฟโซ กระทบตักน้ำ หม้อแขก กางเกงใน-เดี่ยวซ้อน เป็นต้น

วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมทางภาษาในอนาคตภาษาชาวยอง มีทิศทางที่เปลี่ยนไป คนเองเองคำพูด ภาษาเขียน ภาษาพูดมีแนวโน้มจะหายไป คำบางคำชาวยองผู้มีอายุ พูดกับเด็กของสมัยใหม่ ไม่รู้เรื่องเรื่อง การเขียนหรืออักษร เองก็เหมือนกันเด็กของสมัยนี้ไม่ได้ศึกษาอักษรยอง หรือ ตัวเมือง เลยไม่สามารถอ่าน ออกและเขียนได้ แต่ก็ยังเป็น ที่ น่าดีใจ สถาบันการศึกษา ศูนย์ส่งเสริมคนยอง องค์กรส่วนงานที่ตระหนักถึงที่จะสูญหายทางภาษาคนยอง ก็ได้มีการ พินทุ ถ่ายทอด และสืบทอดกัน ในสถานการศึกษา ดังจะกล่าวในส่วนของการสืบทอดเครือข่าย

นอกจากวิถีวัฒนธรรมทางภาษาแล้ว ยังทำให้เกิดวิถีวัฒนธรรมของการนำภาษามาแต่ง สร้างสรรค์เป็นวรรณกรรม เป็นคำขวัญโบราณที่ใช้สำหรับพระเทศน์ หรือการตั้งชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลี สันสกฤต เช่น “ฉายาของผู้บวช เป็นพระภิกษุ เช่น สุเมธ ซึ่งก็มีที่มาจากภาษาบาลี หรือคำพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น บุญ บาป หม้อนะฮก (นรก) สวรรค์ เป็นต้น

วิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีการทำบุญถวายทานในลักษณะนี้เป็นการทำบุญที่เก่าแก่และได้ปรากฏขึ้นใน ตำนานพระธรรม บทพุทธทศนิกาย ว่าในสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่พระองค์ทรงสรรเสริญพระสาวกอรหันต์ของ พระองค์ คือ พระโกณฑธานเถระ ซึ่งเป็นผู้โชคดีในการจับสลากได้ทีหนึ่งทุกครั้งแม้พระพุทธเจ้าจะสืบทอดไม่ได้พระ สาวกทั้งหลายมีความสงสัยว่าทำไมท่าน ถึงโชคดีเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดว่าโกณฑธาน ปรารถนาว่าถ้าเลือก อะไรแข่งขันอะไรขอให้ได้ที่หนึ่งเสมอดังนั้นในชาตินี้โกณฑธานจึงเป็นคนโชคดี เช่น

ประเพณีกินกล้วยสลาก หรือประเพณีสลากภัต เป็นงานที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างมากมาย แสดงถึงความศรัทธาในศาสนาและการร่วมกันสนับสนุนวัดและพระสงฆ์ เพราะเป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้ถวายจตุปัจจัยต่าง ๆ แก่พระสงฆ์ ซึ่งในปัจจุบันคนนิยมทำกล้วยสลากแบบทั่วๆ ไป คือ จะเป็นลักษณะชะลอมสาน แล้วนำอาหารแห้งผลไม้ของใช้ประจำวันเล็กๆ น้อยๆ เข้าไปแล้วเสียบกรวยดอกไม้รูปเทียนและเงินเป็นปัจจัยไทยทาน

วิถีวัฒนธรรมทางความเชื่อ

ความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนเมืองยอง นอกจากความศักดิ์สิทธิ์ของธาตุหลวงจอมยองไม้สลีคำแล้ว ความศรัทธาและความเชื่อในเรื่องผี ผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ (ผีหมอนเมือง ท้าวพระยามง) ซึ่งเป็นจารีตของชุมชนที่ทุกคนควรยังให้ความสำคัญต่อเนื่องอย่างเคร่งครัด ซึ่งในปัจจุบันนี้จะเห็นได้จากพิธีกรรมต่างๆ เช่น

พิธีขึ้นบ้านใหม่

เป็นพิธีมงคลที่ชาวบ้านจะต้องหาฤกษ์ดี ส่วนมากจะเลือกวันคู่ยกเว้นวันพฤหัสบดี ผู้หาวันมักเป็นพระหรืออาจารย์วัด สมัยก่อนจะใช้วิธีเชิญด้วยปาก ในปัจจุบันมีการออกบัตรการนัดเชิญอย่างเป็นทางการ มีการนิมนต์พระ มาเจริญพุทธมนต์ มีการสูดถอนและขึ้นท้าวทั้งสี่ โดยการทำกระทงหรือสะตวงกากกล้วยไปวางกลางบ้าน 1 วัน แจ่งบ้านหรือมุมบ้านทั้ง 4 มุม นิมนต์พระมาสูดถอนเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายอัปมงคลต่าง ๆ ออกให้พ้นจากบ้านใหม่ เสร็จแล้วก็เอาเม็ดถั่วตุงขึ้นเล็ก ๆ ออกมาใส่สะตวงแล้วเอาไปทิ้งนอกบ้าน หลังจากนั้นจะขนของขึ้นบ้าน โดยเลือกผู้ช่วยขนของขึ้นบ้านที่ชื่อว่า แก้ว คำ หรือทอง ซึ่งเป็นชื่อที่มีค่าและเป็นมงคลแก่เจ้าของบ้าน (พระครูประพัฒน์ธรรมโชติ, 2560)

พิธีสูดก้อม หรือสูดกวม

ทำเมื่อเด็กไม่สบายมาก ๆ เนื่องจากมีผีตายเมื่ออายุน้อยแอบมาเกิดจึงทำให้เด็กไม่สบายบ่อย ๆ ต่างจากผีที่ตายตอนแก่ที่มีบุญมากกว่า ต้องทำพิธีแยกโดยปักตาแหลวไว้ 4 ทิศ ในการทำพิธีใช้บาตร 1 ลูก เนื้อดิบ ปลาดิบ และผักสด ด้ายสายสิญจน์คล้องพระ 4 รูป นั่งสวดอยู่ 4 มุม ให้เด็กอยู่กลาง เมื่อสวดเสร็จก็เอาบาตรพระครอบศีรษะของเด็ก และให้พระประพรมน้ำมัน

วิถีวัฒนธรรมทางเทศกาล

ประเพณีลอยกระทง เพื่อลอยเคราะห์ในวันขึ้น 12 ค่ำ มีการปล่อยโคมลอยจุด “ตะตูป” เพื่อให้ความสว่างไสวแก่บ้านเรือน บางบ้านจะทำประตู่โง้งตกแต่งด้วยต้นอ้อย ต้น มะพร้าวต่างๆ ในเดือนนี้จะมีประเพณีตั้งธรรมหลวงหรือตั้งธรรมหลวงยี่เป็ง และ “ยอดานธรรมหรือตานหาเผดหาผี” เป็นการถวายทานอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว กรณีตั้งธรรมหลวงวันยี่เป็ง หรือการตานก้วยหลวงในวันขึ้น 13 ค่ำ ซึ่งเป็นวันดาหรือวันเตรียมข้าวของอินที่จะใช้มีการนำ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” มารับประทานกันที่วัด เป็นงานที่สนุกสนานม่วนจั้นเพราะเป็นโอกาสที่วัดจะเทศน์ครบ 13 กัณฑ์

สงกรานต์ เป็นการฉลองวันขึ้นปีใหม่ เป็นประเพณีที่ เสริมสร้างความสามัคคี เป็นโอกาสที่พี่น้องจากบ้านได้กลับมาพบกันและได้ขอขมาลาโทษผู้ใหญ่ที่ได้ ลวงเกินไป ประเพณีสงกรานต์มี 3 วัน โดยวันแรกเรียกว่า วันสังขารล่อง เป็นวันส่งท้ายปีเก่าชาวบ้าน มักเตรียมทำสะอาดบ้านเรือน ทำจิตใจให้แจ่มใส วันที่ 2 เป็นวันเนา หรือวันเนาจะต้องพูดและทำแต่สิ่งดีงาม ไม่ทะเลาะหรือด่าว่ากัน ห้ามเด็ดต้นไม้ ดอกไม้ มีคำกล่าวว่า “ผักบ่อหื้อเด็ด เห็ดบ่อหื้อไซ้” ชาวบ้านจะเตรียมอาหารและขนมไปวัดในตอนเย็นจะมีการขนทรายเข้าวัดเพื่อก่อเจดีย์ทรายตามความเชื่อที่ว่าคนมาวัดจะได้เหยียบเอาทรายติดเท้าไปจะต้องนำทรายใหม่มาทดแทน ทรายเหล่านี้จะใช้ในการก่อสร้างของวัดต่อไป วันที่ 3 เป็นวันพญาวัน ชาวบ้านพากันไปดำหัวผู้ใหญ่เพื่อขอขมาลาโทษ มีการ “ตานขันข้าว” เพื่อบูชาส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับ หนุ่มสาวจะเอาตุงไปปักไว้บนกองทราย เป็นตุงขนาดใหญ่ เรียกว่า “ตุงใจ” ชายหนุ่มจะไม่ทำเพราะจะทำให้จิตใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว จะล่องลอยปลิวเหมือนลม และยังเชื่ออีกว่าคนที่ตายไปแล้วจะไปเกาะชายตุงขึ้นสวรรค์

ชาวบ้านถือว่า วันพญาวันเป็นวันสำคัญต้องทำบุญสุนทานให้มาก ต้องถือศีลอย่างเคร่งครัดและฟังเทศน์ฟังธรรม ซึ่งคนที่ยังคงอนุรักษ์เทศกาลประเพณีเหล่านี้ให้คงอยู่จนถึงปัจจุบัน

วิถีวัฒนธรรมทางศาสนา

ความศรัทธาในพระศาสนาถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดของคนเมืองยอง คนเมืองยองชอบการทำบุญทำกุศลเป็นชีวิตจิตใจ พี่น้องเมืองยองส่งลูกหลานมาบวชเณรในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากต้องการให้ลูกหลานศึกษาธรรมและเรียนหนังสือทั้งตัวเมืองและหนังสือไทย

การบวชพระ (บวชเณร) ประเพณีเบิกต์ (บวชพระ) ที่เป็นลักษณะเฉพาะของคนเมืองยอง ด้วยความเชื่อและความศรัทธา ความเชื่อว่า ตายไปแล้วต้องสู่ภพหน้า คนเมืองยองจึงเป็นคนชอบทำบุญทำกุศล ใจบุญ จะเห็นจากความศรัทธาในวันศีลวันพระที่ทุกคนต้องเข้าวัดฟังธรรม

งานศพ เป็นงานที่สำคัญอีกงานหนึ่งในวงจรชีวิตของชาวยอง ในสมัยก่อนนิยมการฝังศพ เมื่อมีผู้เสียชีวิตครอบครัวจะจัดแต่งตัวให้ศพแล้วจัดให้นอนบนแคร่แล้วหามไปฝัง เชื่อกันว่าคนตายกลางคืนต้องฝังกลางคืน ไม่ควรเก็บศพไว้เป็นการไม่ดีสำหรับผู้ตายและครอบครัวหลังจากฝังศพแล้ว ญาติที่ห้ามศพจะต้องไปวัดก่อนเพื่อไหว้พระ ให้เป็นมงคลก่อนแยกย้ายกันกลับบ้าน บ้างก็เชื่อว่าไม่ให้ผีตามมา จะทำบุญอุทิศให้ผู้ตายเมื่อใดก็ได้แล้วแต่อาจารย์วัด ภายหลังชาวบ้านเปลี่ยนเป็นเผาแทน

ข้อสรุปจากการวิจัย

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมคนยองที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันยังมีให้เห็นในท้องถิ่นของคนยองในภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็น บ้านป่าซาง จังหวัดลำพูน บ้านแม่จันจั่ว อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้ได้สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นปู่ย่าตาทวดถึงรุ่นลูกหลาน ประเพณีวัฒนธรรมของคนยองที่ยังคงอยู่และมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในปัจจุบันมีการสืบสานวัฒนธรรมคนยอง โดยมีกระบวนการถ่ายทอดดังนี้

ระดับบุคคล วิถีชีวิตคนยองปัจจุบันยังมีความเป็นอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูกหลาน อยู่ร่วมกัน ดังนั้นในการถ่ายทอดวัฒนธรรม จึงผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) โดยผ่านปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ สู่ลูกหลาน เช่น ประเพณีสลากย้อม พ่อแม่จะสอนให้ลูกหลานจัดเตรียมเครื่องตกแต่งต้นสลากย้อม โดยแม่จะสอนหญิงสาวชาวยองจะใช้เวลาในตอนเย็น เริ่มจาก การจำต้อง คือ การรีดใบตอง ด้วยเตารีดถ่ายเพื่อใช้สำหรับมวนบุหรี่ ซึ่งต้องใช้จำนวนมาก แล้วนำบุหรี่ยัดกลวงมาถักเป็นแพ เรียกว่า “มูลีแป” (บุหรี่ยัดกลวงมาถักเป็นแพ มีความยาว 3-4 เมตร) เพื่อใช้แขวนประดับกันต้นสลากย้อม รอบๆ ขอบชายร่มก็จะนำเหรียญสตางค์ ถักด้วยข้าวเปลือกเรียนรอบขอบเหรียญด้วยฝีมือประณีตสวยงาม เรียกว่า “การถักชะจา” มาร้อยแขวนตกแต่งโดยรอบๆ ขอบร่ม ส่วนพ่อจะสอนลูกชายจะเตรียมต้นสลากย้อม การทำต้นสลากย้อมจะนิยมนำต้นสลากย้อมให้มีขนาดสูงใหญ่ ลำต้นสลากย้อมจะใช้ฟางมัดล้อมรอบ เพื่อป้องกันการปักไม้ไผ่บริเวณปลายไม้จะมีการย้อมสีให้มีสีสันหลากหลาย และจะให้กระดาศีมาประดับจำนวนมาก ทำให้ลักษณะคล้ายดอกไม้ไผ่ที่เรียกว่า “ดอกของเฮ้ง” ด้วยสีเส้นต่างๆ ซึ่งทำให้เป็นที่มาของคำว่า “สลากย้อม”

ระดับชุมชน ในชุมชนคนยองได้มีการจัดตั้งศูนย์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อสืบสานวัฒนธรรมคนยอง เช่น กลุ่มทำขนมพื้นบ้านชาวไตยอง กลุ่มแปรรูปผ้าทอมือบ้านกัวพร้าว กลุ่มผ้าปักด้วยมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์ทอผ้าบ้านสันหลวงใต้ ได้ดำเนินการทอผ้า เช่น ผ้าถุงลายจก ผ้าถุงลายน้ำไหล ผ้าถุงลายขิด ผ้ายกดอกสี่ตระกอก เป็นต้น โดยโรงเรียนจันจว้าวิทยาคมนำข้อมูลของศูนย์ฯ เป็นแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ และมีโครงการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนได้ฟื้นฟูประเพณีที่นำเอารูปแบบเดิมมาให้ความหมายใหม่

หรือผลิตใหม่ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นปัจจัยให้คนยongตื่นตัวในการฟื้นฟูด้านวัฒนธรรมและประเพณี ชาวยองได้ริเริ่มประเพณีสลากย้อม ซึ่งถูกวางเว้นไปกว่า 50 ปี โดยการรวมกลุ่มของชุมชนและจัดงานทานต์สลากย้อม นอกจากนั้นมีการสาธิตด้านขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้เห็นภาพและธรรมเนียมปฏิบัติของคนยongในชุมชน มีทั้งประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง เช่น พิธีสืบทอดการทำเป็นประจําในวันปีใหม่เมือง และประเพณีอื่นๆ ที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องหรือสูญหายไปนํายแล้ว เช่น การบวชปอยลูกแก้ว ในอดีตบอยลูกแก้ว คือ การบวชเด็กชายเพื่อเข้าศึกษาในวัด สำหรับปัจจุบันมีการฟื้นฟูการบวชปอยลูกแก้วที่ทุกคนแต่งกายสีสันสนใจสมจริง ซึ่งการบวชปอยลูกแก้วในครั้งนี้ให้ถูกต้องตามประเพณีดั้งเดิม จึงเป็นการสาธิตการบวชเพื่อจะได้สืบทอดกันต่อไป โดยพิธีกรจะอธิบายถึงเครื่องสักการะและของใช้ต่างๆ สำหรับพิธีการบวชตามประเพณีส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจประเพณีการบวชปอยลูกแก้วที่ถูกต้องและมีการสืบทอดต่อกันมา ปัจจุบันการสืบสานวัฒนธรรมในระดับชุมชน มีการสืบสานกันในรูปของโครงการต่างๆ ที่จัดทำขึ้นในชุมชน โดยความร่วมมือของวัด บ้าน โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในอำเภอแม่จัน เช่น โครงการท่องเที่ยววิถีไทย ท่องเที่ยววิถีชุมชน บ้านสันกลางหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โครงการวิถีไทยวิถียong โครงการจัดแสดงศิลปะพื้นบ้านและอาหารพื้นเมืองของคนยong เป็นต้น

ระดับสังคม มีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมคนยong ผ่านสมาคมคนยongอำเภอแม่จัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมคนยongให้กับนักเรียนโรงเรียนจันจว้าวิทยาคม เช่น มีการถ่ายทอดวิธีการสานกล้วยสลากให้กับนักเรียนจันจว้าวิทยาคม สอนการทำงานหัตถกรรมต่างๆ เช่น หนูหน้าไม้ ฮอกว้าวฮอกควาย (กระดิ่งห้อยคอว้าวควาย) การทำอาหารคนยong (ของกินคนยong) สอนการตัดช่อดู่ง การจักสาน เช่น สานตะกร้า สานปลาตะเพียน เป็นต้น ซึ่งในการจัดตั้งสมาคมคนยong มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตคนยong เสริมสร้างและสนับสนุนให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกและบุคคลทั่วไปเชิงสร้างสรรค์และพัฒนาาร่วมกัน การนำกระบวนการถ่ายทอดสู่การบูรณาการของวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ผ่าน“มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเชิงพุทธ” ซึ่งเป็นการปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ผ่านการดำเนินกิจกรรม และพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาเป็นด้านหลัก กิจกรรมหรือพิธีกรรมเหล่านี้ชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้เป็นสิ่งที่ชุมชน และกลุ่มชนสร้างขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ในวิถีชีวิต ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

การสืบทอดทางวัฒนธรรมของคนยong (cultural inheritance) เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา (learning and development) ของคนยongเพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ของแบบแผนของความคิด ความเชื่อ วิถีทาง และแนวปฏิบัติของตนเองไว้ โดยอาศัยกระบวนการในการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่รู้จบ การสืบทอดทางวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงการสืบทอดในสิ่งที่ประกอบด้วยแนวคิด (concept) รูปแบบ (form) และเนื้อหา (content) และวิธีการ (method) ที่ใช้ในการสืบทอดวัฒนธรรม การสืบทอดทางวัฒนธรรมพิจารณาได้เป็น 3 มิติ คือ มิติบุคคล (human) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง มิติพื้นที่ (space) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง และมิติเวลา (time) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากห้วงเวลาหนึ่งไปยังอีกห้วงเวลาหนึ่ง

ดังนั้น กระบวนการสืบสานวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญที่ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นคน ยอง ความคิดสร้างสรรค์ ทั้งด้านศาสนา สังคมวัฒนธรรม การปกครองที่ส่งเสริมสืบทอดกันมา ทำให้คนยองเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ รู้จักพัฒนาตนเอง เหมาะสมกับสภาพของสังคม เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้คงอยู่ในสังคม และเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม

วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยองในอำเภอ แม่จัน จังหวัดเชียงราย วิถีวัฒนธรรมของคนยองที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนยองให้มีความเข้มแข็งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแยกให้เห็นได้ถึงวัฒนธรรมเชิงพุทธจากงานประเพณีต่างๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย ผ่านระบบหัววัดที่อยู่ในเครือข่ายหรือพื้นที่เดียวกัน หรือพื้นที่ใกล้เคียง บางวัดอาจมีเครือข่ายต่างพื้นที่แต่ผ่านระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การเคารพนับถือกัน หรือความเป็นมิตรภาพกันอย่างแน่นแฟ้น

วิถีวัฒนธรรมชาวยองเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข ซึ่งเกิดจากพลังศรัทธาแห่งการอุทิศเพื่อจรรโลงวิถีวัฒนธรรมพุทธและพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม สิ่งเหล่านี้คือ พลังแห่งการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน ที่ร่วมกันหล่อหลอมจนเป็นวัฒนธรรมคนยองที่เข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป การทำงานแบบเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะสมาชิกเครือข่ายต่างมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กลไกของการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ และยังทำให้มีพลังต่อกับอำนาจต่างๆ ได้ดีขึ้น การเชื่อมโยงกันในลักษณะเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงเข้าหากันเป็นเครือข่าย มิใช่เพียงการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันในระดับเพียงแคการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือร่วมสังสรรค์ด้วยกันเท่านั้น หากจะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยเป้าหมายที่ร่วมกันด้วย ส่วนใหญ่เครือข่ายทางสังคมในชุมชนเป็นเครือข่ายตามแนวราบซึ่งนอกจากการให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำของแกนนำกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนหรือประชาคมอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำวิจัยต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษางานวิจัยวิถีชีวิตวัฒนธรรมคนยอง มีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) ควรสนับสนุนให้มีกิจกรรม สำหรับเยาวชนอย่างเหมาะสม และครอบคลุมอย่างทั่วถึง
- 2) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลของคนยองสู่สังคมโลก โดยการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต
- 3) จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายทุกตำบล อำเภอ ที่มีคนยองอาศัยอยู่ สร้างโครงสร้าง รูปแบบ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

ที่มีความชัดเจนเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งการสร้างกลุ่มเครือข่ายที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาการก่อเกิดเครือข่ายทางสังคมที่ยั่งยืน
- 2) การศึกษาการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางสังคมในตำบล อำเภอ จังหวัด
- 3) การศึกษาเครือข่ายทางสังคม วิถีวัฒนธรรมของคนยอง ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตมีผลอย่างไรต่อการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนยอง

เอกสารอ้างอิง

สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์. การปนภาษาคำเมืองในภาษาของ บ้านป่าบงหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอมะจัน

จังหวัดเชียงราย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2541.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 30 ชาติ ในเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่สาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2551.

สัมพันธ์. พระครูพัฒนธรรมโชติ. เจ้าอาวาสวัดป่าบงหลวง. รองเจ้าคณะอำเภอมะจัน. 10 สิงหาคม 2560.

แสวง มาละแซม. คนอย่งย้ายแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2544.

แสวง มาละแซม. เมืองยอง คนยอง ดำเนิน ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. สมาคมชาวยอง:

เชียงใหม่, 2554.